

Září 2024

KRAJSKÉ VOLBY – SOUBOJ O BOHATOU NEVĚSTU

Martin Zeman

Shrnutí

Již 20. a 21. září 2024 proběhnou krajské volby a v nich se bude hrát o hodně. Rozpočty jsou v mimořádně dobré kondici, kraje mají na svých bankovních účtech dohromady 140,8 mld. Kč, což představuje oproti konci roku 2023 navýšení úspor o 51,5 %. Jejich skvělá finanční situace vychází primárně z navýšení podílu krajů na rozpočtovém určení daní z roku 2021. Naopak po přijetí tzv. „ozdravného balíčku“ došlo k mírnému snížení podílu regionů na celkovém inkasu daní.

Hlavní body

- Na konci roku 2023 byly kraje v historicky nejvyšším přebytku hospodaření, a to 16 mld. Kč.
- V červených číslech se nacházel pouze jediný kraj, a to Karlovarský. Ostatní byly v přebytkovém hospodaření. Současně jsou kraje schopny vytvářet výrazné rezervy na svých bankovních účtech.
- Změny rozpočtového určení daní v roce 2021 zvýšily příjmy krajů o 10,6 mld. Kč.

Voliči si v pátek a v sobotu 20. a 21. září 2024 zvolí své krajské zastupitele, které pak čeká čtyřletý mandát. Vítězství bude obhajovat hnutí ANO, které získalo nejvíce mandátů a hlasů v 10 z 13 krajů. Avšak koalice se ve velké většině případů obešly bez jejích zástupců. V těchto volbách se hraje o hodně. Ekonomická situace je v jednotlivých regionech z pohledu českých veřejných financí mimořádně dobrá, kraje mají dlouhodobě nejen přebytkové rozpočty, ale jejich aktuální dluh je méně než třetinou toho, co mají na svých bankovních účtech.

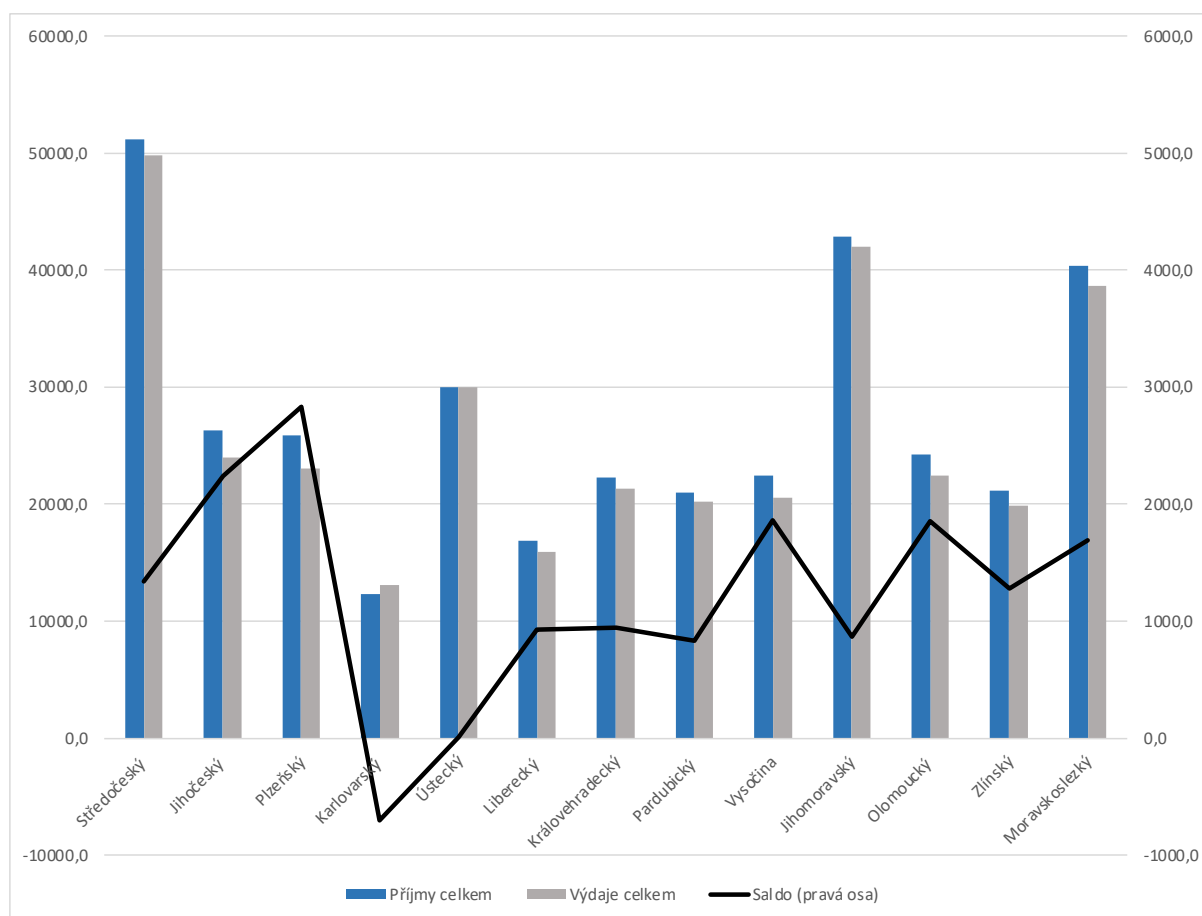
V české politicko-ekonomické realitě znamená stanout v čele kraje mimořádně zajímavou příležitostí. Účast v koalici vám totiž umožní ovlivňovat realie samosprávných celků, a to bez výraznějšího zájmu mainstreamových médií, což může být pro mnohé politiky lákavá kombinace. Přitom se krajské rozpočty z pohledu objemu výdajů pohybují na úrovni některých ministerstev. Navíc v důsledku úprav rozpočtového určení sdílených daní, ke kterým došlo v posledních letech, jsou regiony ve velice slušných rozpočtových přebytcích. Jedno české rčení praví: „Když se v září vdáš, bohatství a štěstí zaručeno máš.“ Platí to i pro krajské volby, voliči skutečně budou vdávat velmi bohaté nevěsty.

Jaká je tedy současná ekonomická situace českých krajů?

Jenom v roce 2023 hospodařily kraje s rekordním přebytkem svých rozpočtů ve výši 16 mld. Kč, přičemž na tomto výsledku se nejvíce podílelo výrazné zlepšení v Plzeňském kraji a na Vysočině. Karlovarský kraj jako jediný hospodařil na konci loňského roku se schodkovým rozpočtem. Celkové příjmy krajů byly ke konci roku 2023 ve výši 356,8 mld. Kč a meziročně došlo k nárůstu příjmů o slušných 13,9 % (43,4 mld. Kč). Výrazný rostoucí trend je patrný zejména v daňových příjmech, jejichž objem se od roku 2013 více než zdvojnásobil (růst z 46,7 mld. Kč na 106,7 mld. Kč). Příčinou tohoto trendu je změna rozpočtového určení daní, ale samozřejmě růst reflektuje i inflační prostředí minulých let, jakož i hospodářský růst.

Tempo růstu výdajů bylo oproti příjmům minulý rok pomalejší. Meziroční nárůst představoval 11,5 % a celkově výdaje dosáhly objemu 340,8 mld. Kč. Z tohoto pohledu je zřejmé, že samotný investiční potenciál regionů nebyl v roce 2023 využit, a to konkrétně o 8 mld. Kč. To koresponduje i s historicky nejvyšším přebytkem hospodařením krajů (16 mld. Kč) a vytvářením finančních rezerv do budoucnosti, které však byly výrazně znehodnoceny vysokou inflací

Graf 1: Vývoj hospodaření krajů ČR ke konci roku 2023 (v mil. Kč)

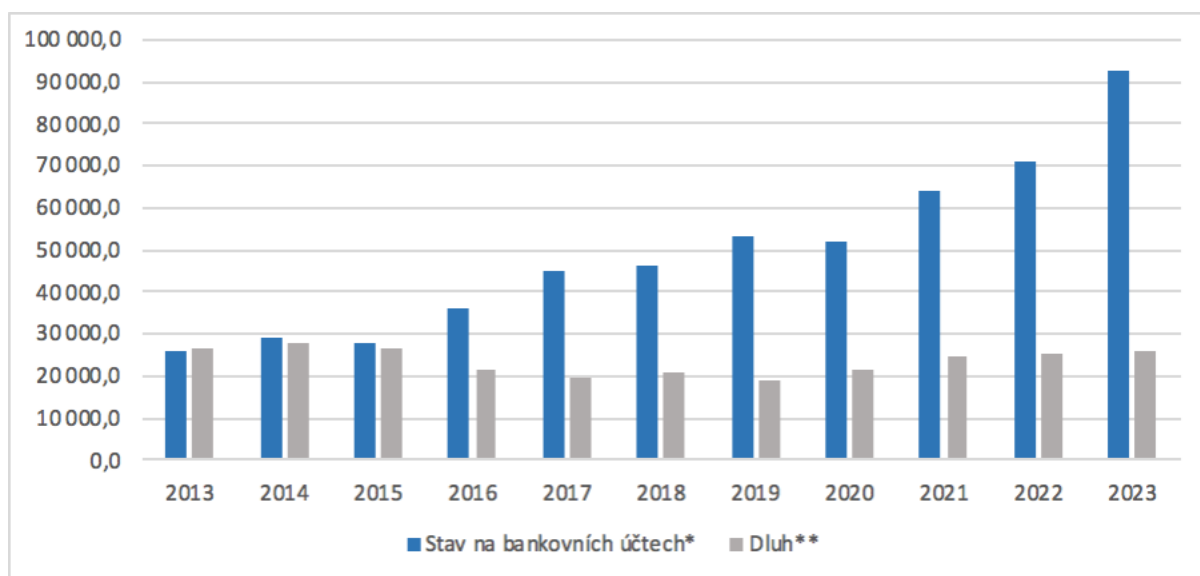

Zdroj: MF ČR, 2024; vlastní úpravy

Výše celkového kumulovaného dluhu všech třinácti krajů je 26 mld. Kč, jeho meziroční růst byl ve výši 2,7 %. Při přepočtu na počet obyvatel byl nejvyšší v Karlovarském, Libereckém a Olomouckém kraji. Stojí za povšimnutí, že dluh roste navzdory přebytkovému hospodaření a relativně vysoké úrovni úrokových sazeb v ekonomice.

Celková hodnota uložených finančních prostředků krajů na bankovních účtech byla ke konci loňského roku 93 mld. Kč. Jenom za minulý rok došlo k nárůstu o 27,1 mld. Kč. Navíc tento růst dramaticky pokračuje i v letošním roce. V červnu 2024 došlo oproti konci roku 2023 k navýšení úspor o 47,8 mld. Kč (po odečtení peněžních prostředků přijatých z kapitoly MŠMT, které kraje do konce měsíce června neposkytly školám, by byl růst o 20,5 mld. Kč). K tomuto nárůstu docházelo i navzdory tomu, že po celý rok 2023 byla ekonomika postihnuta nízkými úrokovými sazbami a stále probíhající inflace značně znehodnocovala vklady na bankovních účtech. Z pohledu veřejných rozpočtů dochází tedy k problematické situaci, kdy je potřeba financovat významnou část schodku státního rozpočtu, zatímco značná část sektoru veřejných institucí má významné objemy peněz uložených v komerčních bankách.

Graf 2: Vývoj dluhu krajů a jejich stav na bankovních účtech (v mil. Kč)

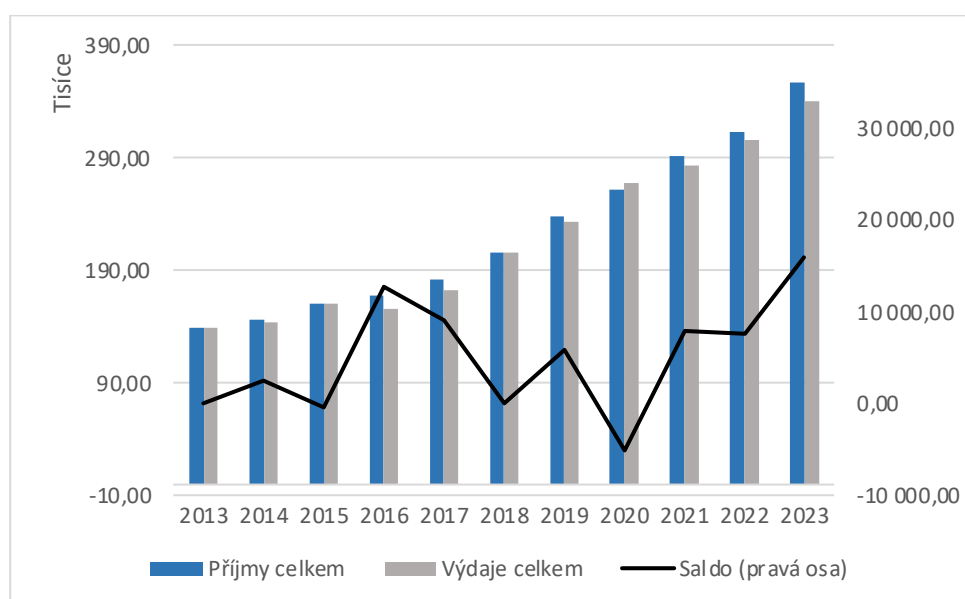
Zdroj: X MF ČR, 2024; vlastní úpravy

*Zahrnuje termínované vklady, bankovní účty a pokladnu. Od roku 2021 se do výpočtů stavů BÚ nezapočítává účet 245 (jiné běžné účty).

**Zahrnuje přijaté úvěry a zápůjčky, přijaté návratné finanční výpomoci, vydané dluhopisy, eskontované směnky, směnky k úhradě, závazky z ručení a ostatní dlouhodobé závazky

Celkově nejvyšší přebytek hospodaření měl v roce 2023 Plzeňský kraj, a to 2,8 mld. Kč. Druhý byl Jihočeský a na třetím místě se umístil kraj Olomoucký. V červených číslech se nacházel pouze Karlovarský kraj, jehož schodek byl v minulém roce 704 mil. Kč (Ústecký kraj dosáhl mírného přebytku 13 mil. Kč). Z pohledu výdajů se nejvíce rozděluje ve středních Čechách, na jižní Moravě a v Moravskoslezském kraji.

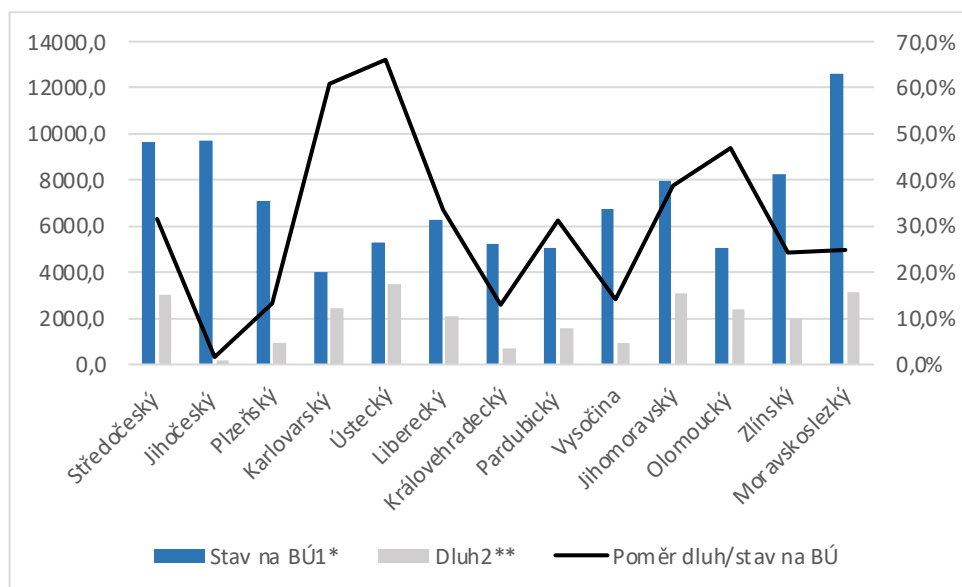
Graf 3: Vývoj celkových příjmů, výdajů a salda dle krajů (v mil. Kč)

Zdroj: MF ČR, 2024; vlastní úpravy

Nejvíce zadlužený je kraj Ústecký, jehož kumulovaný dluh je 3,5 mld. Kč, následuje Moravskoslezský kraj (3,1 mld. Kč) a Jihomoravský kraj (3,0 mld. Kč). Nejnižší celkový dluh je v Jihočeském kraji, a to 172 mil. Kč. Ve všech regionech byly na konci roku 2023 finanční prostředky na bankovních účtech mnohonásobně vyšší než jejich celkový kumulovaný dluh. Z pohledu volných finančních prostředků je nejbohatší Moravskoslezský kraj, který má na svých bankovních účtech přes 12,5 mld. Kč. Zadlužení všech regionů je z pohledu českých veřejných financí relativně nízké.

Graf 4: Vývoj stavu bankovních účtů dle krajů (v mil. Kč, v %)

Zdroj: MF ČR, 2024; vlastní zpracování

*Zahrnuje termínované vklady, bankovní účty a pokladnu.

**Zahrnuje přijaté úvěry a zápůjčky, přijaté návratné finanční výpomoci, vydané dluhopisy, eskontované směnky, směnky k úhradě, závazky z ručení a ostatní dlouhodobé závazky.

Postupné navyšování rozpočtového určení daní pro kraje

Výše prezentovaná velice dobrá finanční kondice jednotlivých krajů je výsledkem navyšování rozpočtového určení daní v roce 2021 jako i celkového vývoje ekonomiky a daňového inkasa. Od roku 2017 došlo k významnému zvýšení podílů obcí a krajů na rozpočtovém určení daní, a to zejména v roce 2021. Naopak změny rozpočtového určení daní platné od roku 2024 podíl územních samosprávných celků na sdílených daních snižují.

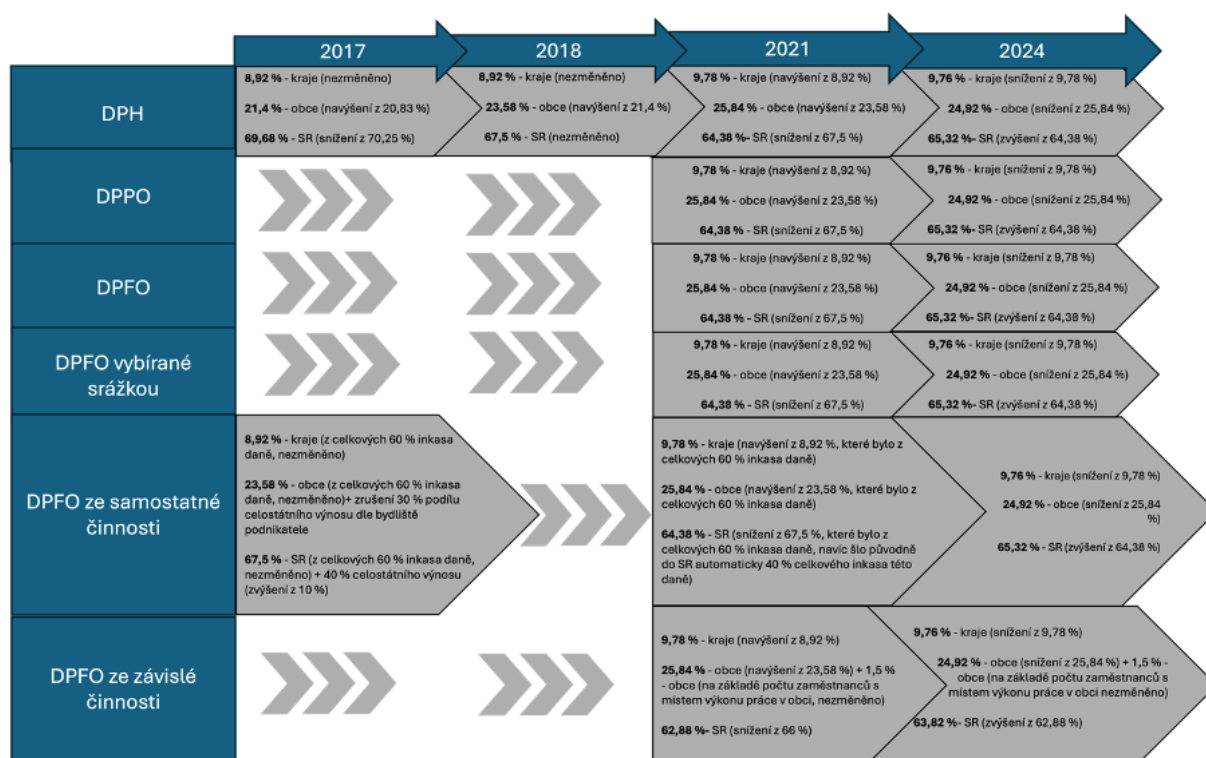
Změny rozpočtového určení daní v letech 2017 a 2018 měly vliv na obce, podíl krajů na sdílených daních nebyl těmito změnami dotčen. V tomto období došlo u obcí k relativně významnému zvýšení podílů na inkasu DPH z 20,83 % na 23,58 % a k současnému zrušení 30% podílu obcí na celostátním výnosu daně z příjmu fyzických osob ze samostatné výdělečné činnosti podle bydliště podnikatele. Díky těmto změnám mají ve svých rozpočtech v roce 2024 kumulovaně zhruba o 10 mld. Kč více.

Pro rozpočty krajů byly zcela zásadní změny v roce 2021. V tomto roce došlo, i vzhledem ke změnám v zdaňování fyzických osob, k navýšení podílů krajů na celostátním inkasu u DPH (z 8,92 % na 9,78 %), u daně z příjmu právnických osob (z 8,92 % na 9,78 %), u daně z příjmu fyzických osob vybírané srážkou a ze závislé činnosti (z 8,92 % na 9,78 %) a u daně z příjmu fyzických osob ze samostatné výdělečné činnosti (z 8,92 % počítaných z 60 % inkasa daně na 9,78 % celkového inkasa). I díky tomu se meziročně

zvýšily daňové příjmy krajů o 9,1 mld. Kč, což představovalo výrazné meziroční zlepšení hospodaření, kdy se regiony dostaly z deficitního hospodaření v roce 2020, do přebytků na konci roku 2021. Z pohledu aktuálního roku byly v důsledku této změny rozpočtového určení daní navýšeny celkové příjmy krajů o 10,6 mld. Kč. Změny rozpočtového určení daní v roce 2021 navýšily také obecní rozpočty, a to z pohledu roku 2024 o 27,9 mld. Kč.

Na začátku letošního roku došlo v rámci opatření tzv. „ozdravného balíčku“ k úpravě rozpočtového určení daní v neprospěch obcí i krajů. Celkový dopad těchto změn činil 10 mld. Kč (přičemž tato úprava byla doprovázena současným zvýšením daně z nemovitých věcí průměrně o 80 % a zvýšením daně z příjmu právnických osob z 19 % na 21 % ve prospěch státního rozpočtu). Současně došlo k úpravám v zdanění hazardu s negativním dopadem na rozpočty obcí.

Grafika 1: Vývoj rozpočtového určení daní v letech 2017 až 2024

Zdroj: FS ČR, 2024a, FS ČR, 2017, FS ČR, 2018, FS ČR, 2021, FS ČR, 2024b.

V současné době je ve schvalovacím procesu novela zákona o rozpočtovém určení daní, která kumulativně navyšuje příjmy krajů a současně výrazně přenastavuje principy dělení rozpočtového určení daní mezi jednotlivé regiony (také má docházet k redukci prostředků SFDI pro kraje na financování silnic 2. a 3. třídy v rozsahu minimálně 4 mld. Kč). Dopad na jednotlivé kraje je značně odlišný a není zřejmé, dle jakého kritéria byly vybírány konkrétní principy. Bez ohledu na to, zda bude tato novela přijata, či nikoli, je finanční situace krajů mimořádně dobrá i v tomto roce. Poslední aktuální informace shrnující 1. pololetí roku 2024 hovoří o historicky nejvyšším kladném rozpočtovém saldu ve výši 39 mld. Kč. V krajských volbách jde skutečně o hodně – čeští voliči v nich udávají opravdu bohaté nevěsty.

Zdroje

- MF ČR, 2024. Ministerstvo financí ČR. <https://www.mfcr.cz/cs/rozpocetova-politika/uzemni-rozpocety/hospodareni-uzemnich-rozpocetu/mesicni-zpravy-o-hospodareni-uzemnich-ro/2024>
- FS ČR, 2024a. Daňové příjmy rozpočtů krajů a obcí dle zákona o rozpočtovém určení daní k 1. 1. 2024. Finanční správa České republiky. <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/kraje-a-obce/danove-prijmy-kraju-a-obci/rozpocetove-urceni-dani/danove-prijmy-rozpocetu-kraju-a-obci-dle-zakona-o-rozpocetovem-urceni-dani>
- FS ČR, 2017. Schéma rozpočtového určení daní k 1.1.2017. https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-kraje-a-obce/Schema_rozpocetoveho_urceni_dani_2017.pdf
- FS ČR, 2018. Schéma rozpočtového určení daní k 1.1.2018. https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-kraje-a-obce/Schema_rozpocetoveho_urceni_dani_2018.pdf
- FS ČR, 2021. Schéma rozpočtového určení daní k 1.1.2021. https://www.financnisprava.cz/assets/cs/prilohy/d-kraje-a-obce/Schema_rozpocetoveho_urceni_dani_2021.pdf
- FS ČR, 2024. Schéma rozpočtového určení daní k 1.1.2024.
- FS ČR, 2024 b. Rozpočtové určení daní. Finanční správa České republiky. <https://www.financnisprava.cz/cs/dane/danovy-system-cr/rozpocetove-urceni-dani>

Autor

MARTIN ZEMAN

Analytik

Martin Zeman vystudoval Národohospodářskou fakultu a Fakultu podnikohospodářskou na Vysoké škole ekonomické v Praze. Na VŠE také obhájil svou dizertační práci. Odborně se zabývá hospodářskou politikou, fiskální politikou a veřejnými financemi. Je autorem několika odborných článků, vystupuje na mezinárodních konferencích a publikuje komentáře v médiích. Několik let působil jako poradce ministryně a také v dalších institucích zabývajících se veřejnými financemi.

Vydavatel

INSTITUT PRO POLITIKU A SPOLEČNOST

Posláním Institutu je zkvalitňování českého politického a veřejného prostředí prostřednictvím profesionální a otevřené diskuse a vytvoření živé platformy, která pojmenovává zásadní problémy, vypracovává jejich analýzy a nabízí recepty pro jejich řešení formou spolupráce expertů a politiků, mezinárodních konferencí, seminářů, veřejných diskuzí, politických a společenských analýz dostupných celé české společnosti. Jsme přesvědčeni, že otevřená odborná diskuse a poznání podstaty a příčin jednotlivých problémů jsou nutným předpokladem jakéhokoli úspěšného řešení problémů současné společnosti.

Martinská 2, 110 00 Praha 1

www.politikaspolecnost.cz

+420 602 502 674

office@politikaspolecnost.cz